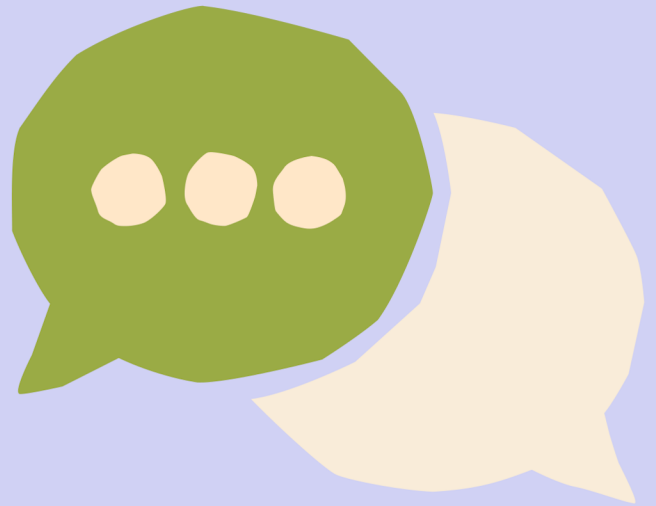

Toolkit

Genderbewuste communicatie

Toolkit Genderbewuste communicatie

Met deze toolkit willen we professionals inspireren en ondersteunen om kritisch na te denken over hun communicatie en deze zo inclusief mogelijk aan te pakken. Hier ontdek je wat genderbewuste communicatie precies inhoudt, waarom dat belangrijk is en hoe je dat doet.

Inhoudsopgave

Wat is gender (niet)? **1**

Wat is genderbewust, genderinclusief,
en genderneutraal communiceren? **2**

Waarom genderbewust communiceren? **4**

Hoe doe je dat? **4**

Taal **4**

Beeld **8**

Taal & beeld **10**

Authenticiteit **10**

Toolkit Genderbewuste communicatie

Wat is gender (niet)?

Gender verwijst naar het geheel van dominante ideeën, sociale normen en maatschappelijke verwachtingen over mannelijkheid en vrouwelijkheid. Het gaat niet over persoonlijke opvattingen, maar over wat er leeft in de samenleving. Gender gaat over cultuur veeleer dan natuur. Welke eigenschappen vinden we typisch 'vrouwelijk' en welke 'mannelijk'? Welke rollen en taken vinden we 'normaal' voor vrouwen, en welke voor mannen? Welk gedrag vinden we 'gepast' of juist 'ongepast' voor vrouwen en mannen? En hoe organiseren al die overtuigingen onze samenleving?

Sekse daarentegen is puur biologisch. Het gaat dus over iemands biologisch geslacht en verwijst naar lichamelijke verschillen op het vlak van genen, genitaliën of geslachtsklieren die geslachtshormonen aanmaken. Het zijn verschillen die we kunnen vaststellen en waarover we feitelijke uitspraken kunnen doen.

Genderidentiteit draait dan weer om het zelfbeeld en identiteitsgevoel van een individu. Hoe voelt iemand zich op het spectrum van mannelijkheid en vrouwelijkheid? Sluit dat gevoel aan bij het label dat die kreeg bij de geboorte? Genderidentiteit is hoogst persoonlijk en kan niet bepaald worden door een ander.

Sekse en genderidentiteit zeggen dus iets over het lichaam en de identiteitsbeleving van een individu, terwijl gender iets zegt over de verwachtingen en de structuren in de samenleving.

Hoewel de samenleving verwacht mensen te kunnen indelen in hokjes, is er dus veel meer diversiteit tussen mensen op het vlak van sekse of genderidentiteit.

Toolkit Genderbewuste communicatie

Wat is genderbewust, genderinclusief en genderneutraal communiceren?

Genderbewust communiceren houdt in dat je genderstereotypering probeert te vermijden, zowel impliciet als expliciet. Je bent je bewust van dominante gendernormen en streeft ernaar deze niet te bestendigen in je communicatie. Je weert stereotypen in taal, beeld of de combinatie van taal en beeld. Genderbewuste communicatie omvat bovendien een streven naar inclusie van diverse personen. Wie is de norm? Wie wordt daardoor als 'atypisch' geportretteerd? Welke stereotypen worden al dan niet expliciet bevestigd in taal en/of beeld?

Noem je een mannelijke wetenschapper louter 'wetenschapper' en spreek je in het geval van vrouwen van 'vrouwelijke wetenschappers'? Dan herbevestig je (onbewust) mannen als norm binnen onderzoek.

Vraag jezelf dus af of iemands biologisch geslacht of genderidentiteit relevant is.

In een medische context is iemands biologisch geslacht mogelijk relevante informatie. In een onderzoek naar ongelijkheid in de academische wereld kan genderidentiteit relevant zijn om te benoemen. Alleen zo kan je aanstippen dat er binnen een bepaald departement meer mannelijke onderzoekers zijn dan vrouwelijke.

Toolkit Genderbewuste communicatie

Genderinclusief communiceren betekent rekening houden met diversiteit in biologisch geslacht en genderidentiteit. Je communiceert zo open mogelijk, op een manier die zoveel mogelijk mensen aanspreekt en niemand in hokjes duwt. Gegenderde taal (zoals 'verpleger'/'verpleegster' in plaats van het meer genderinclusieve 'verpleegkundige') vermijd je zoveel mogelijk.

Je legt geen onnodige nadruk op identiteitskenmerken zoals biologisch geslacht of genderidentiteit, maar vestigt de aandacht op wat er echt toe doet, bijvoorbeeld iemands functie, rol of expertise. Wie wil je aanspreken? Vanuit welke relatie spreek je iemand aan? Welke aspecten van een persoon doen ertoe, diens identiteit of expertise? Hoe spreek ik zoveel mogelijk mensen aan?

Spreek mensen aan op hun rol binnen een gegeven context. Op inschrijvingsformulieren van de kinderopvang vraag je de gegevens van 'ouders en zorgfiguren' in plaats van 'mama en papa'.

Genderneutraal communiceren bestaat eigenlijk niet. Communicatie gaat bovendien om sociale interactie en is dan ook beladen met allerlei sociale connotaties. Zelfs al gebruik je geen expliciete verwijzingen naar iemands biologisch geslacht en genderidentiteit, dan nog is communicatie niet per definitie neutraal.

Zo kunnen specifieke woorden bepaalde genderstereotypen oproepen. Wie zie je voor je, als je aan een leider denkt? Aan wie denk je, als je het over de nationale ploeg hebt? Wie omschrijf je als assertief, en wie als agressief? Mensen zijn sociale wezens en kunnen nooit helemaal neutraal zijn; onze communicatie bijgevolg ook niet.

Toolkit Genderbewuste communicatie

Waarom genderbewust communiceren?

Communicatie reflecteert de waarden van een organisatie of bedrijf. Door genderbewust te communiceren toon je dat je respect voor diversiteit, inclusie en gelijkheid hoog in het vaandel dragen. Daarnaast bereik je met genderinclusieve communicatie een zo breed mogelijk publiek. Het kan je doelgroep of klantenbestand helpen uitbreiden, en klanttevredenheid verhogen.

Hoe communiceer je genderbewust?

Taal

Taal en maatschappij: de twee zijn sterk met elkaar verbonden.

Onze taal wordt mee gevormd door maatschappelijke opvattingen en ideeën – en omgekeerd –, waaronder die over gender. Gender en genderstereotypen zijn soms duidelijk aanwezig in onze taal, maar het kan ook heel subtiel of zelfs verdoken zijn. Het is daarom niet alleen belangrijk om genderbewuste taal te gebruiken, maar ook om helder te blijven communiceren.

We zetten enkele tips op een rijtje die een inclusieve en klare taal garanderen.

Toolkit Genderbewuste communicatie

Gebruik genderinclusieve termen

We beginnen bij het begin: het gebruik van duidelijk gegenderde termen.

Veel Nederlandstalige woorden zijn gegenderd en binair. Lerares/leraar, schrijfster/schrijver, verpleegster/verpleger, directeur/directrice, mama/papa, oma/opa, student/studente, ... Daarom kan het een uitdaging zijn om (een diverse groep) mensen aan te spreken of te omschrijven op een genderinclusieve manier.

Sommigen kiezen ervoor om de vrouwelijke en mannelijke termen samen te voegen, bijvoorbeeld: "wij zijn op zoek naar stagiair.e.s". Hoewel dit soms een oplossing kan bieden, maakt het de tekst vaak moeilijker lees- of luisterbaar en worden personen buiten die twee hokjes niet aangesproken.

Genderinclusieve termen bieden een oplossing.

Veel mensen gebruiken zulke termen al zonder erbij stil te staan, zoals leerkracht, auteur, (groot)ouder, en studenten.

Soms kan de genderinclusieve term mannelijk zijn, omdat dat in het Nederlands vaak de standaardterm is. Zo is er geen inclusieve term voor directrice of actrice, twee termen die taalkundig zijn afgeleid van de mannelijke, 'neutrale' vorm directeur of acteur. Het is daarom niet altijd mogelijk om alle verwijzingen naar gender uit je taal te weren.

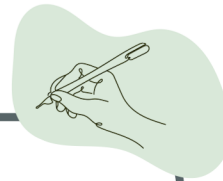
Toolkit Genderbewuste communicatie

Wil je toch de mannelijke en vrouwelijke term gebruiken? Schrijf deze dan allebei voluit, en wissel de volgorde van de woorden soms af. Als je de mannelijke of vrouwelijke term altijd eerst plaatst, kan dit doen uitschijnen dat de andere vorm van ondergeschikt belang is.

Dit overzicht met gegenderde termen en hun alternatieven van de Vlaamse overheid kan je verder helpen

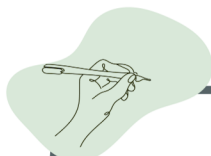
Spreek je publiek persoonlijk aan met actieve zinnen

Door je publiek persoonlijk aan te spreken, wordt je tekst beknopter en duidelijker. Op die manier vermijd je ook het gebruik van voornaamwoorden of gegenderde termen, en schep je meteen een band met je publiek.

Een handleiding voor studenten wordt dan bijvoorbeeld “Je dient je evaluatie in.”, in plaats van “de student(e) dient zijn of haar evaluatie in.”

Ook schrijven in de ik-vorm kan hier een oplossing voor zijn.

In een sensibiliseringscampagne wordt “Burgers dragen een steentje bij” dan “ik draag mijn steentje bij”.

Gebruik meervoudsvormen

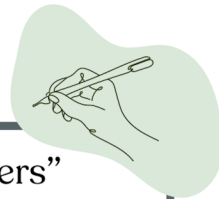
In gevallen waarin het niet mogelijk of wenselijk is om je publiek persoonlijk aan te spreken, kan je meervoudsvormen gebruiken. In een handleiding schrijf je dan “studenten dienen hun evaluaties in”.

Toolkit Genderbewuste communicatie

Hou rekening met de context

Vraag jezelf af hoe relevant het is om personen aan te spreken of te omschrijven op basis van hun genderidentiteit en/of biologisch geslacht. Overweeg de context waarbinnen je iemand aanspreekt.

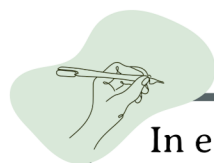
Het is bijvoorbeeld passender om “beste reizigers” om te roepen op een trein dan “dames en heren”.

Let op connotaties

Gender kan ook subtiel in ons taalgebruik sluipen. Dan hebben we het niet over gegenderde woorden, wel over connotaties.

Sommige woorden spelen in op heersende verwachtingen rond mannelijkheid en vrouwelijkheid, en zouden bijgevolg de ene groep meer of minder aanspreken dan de andere. Zo associëren we ‘leider’ en ‘carrièretijger’ eerder met mannelijkheid, en ‘zorgzaam’ en ‘communicatief’ eerder met vrouwelijkheid.

Woorden met een gegenderde connotatie kan je simpelweg vermijden door taken te beschrijven in plaats van persoonseigenschappen. Vaak is dat ook feitelijker en laagdrempeliger.

In een vacature schrijf je dan “je kan een team begeleiden”, in plaats van “je bent een leider”.

Toolkit Genderbewuste communicatie

Denk verder dan gender

Genderbewustzijn is een belangrijk aspect van inclusieve communicatie, maar zeker niet het enige. Racistische en validistische taal gebruiken in combinatie met genderbewuste taal, is contraproductief: mensen worden nog steeds uitgesloten en gestigmatiseerd.

Deze gids van çavaria over inclusieve communicatie focust zich specifiek op de inclusie van mensen met een handicap en de LGBTI+ gemeenschap.

In dit dossier van LEVL leer je meer over het belang van positieve representatie van mensen met een migratieachtergrond.

Beeld

Gender en genderstereotypen worden ook in beelden ge(re)produceerd, in sommige gevallen al veel duidelijker dan in andere. We leggen uit hoe je dat kan vermijden in jouw communicatie:

Vermijd rolbevestigende en stereotiepe beelden

Witte mannen die vergaderen, een moeder met haar kind op de schoot,...: hoewel deze beelden zeker de realiteit kunnen zijn, zijn ze ook vaak rolbevestigend en soms stigmatiserend. Het is daarom belangrijk om stil te staan bij de beelden die je maakt en/of gebruikt.

Zo worden vrouwen en mensen van kleur en/of met een handicap vaak in een passieve rol afgebeeld. Geef hen een actieve rol in je communicatie door hun acties te benadrukken.

Toolkit Genderbewuste communicatie

Net zoals bij taal is het ook bij beelden niet altijd even voor de hand liggend of ze rolbevestigend zijn. Denk kritisch na over wie je laat zien, wat die doet of zegt, en in welke context die in beeld wordt gebracht. Intersectionaliteit speelt hierbij een belangrijke rol: wat niet stereotiep is voor een witte vrouw, kan wel stereotiep zijn voor een vrouw van kleur, bijvoorbeeld. Dat kan onder andere het geval zijn in een advertentie voor volwassenenonderwijs waar alleen of voornamelijk vrouwen van kleur worden afgebeeld.

Probeer stereotypen te doorbreken met je beeldmateriaal. Dat kan mensen die zichzelf niet vaak herkennen of zien in bepaalde rollen inspireren of aanzetten tot actie.

Toets bij twijfel de beelden af bij anderen.

Representeer diversiteit op een positieve manier

Of je nu de brede bevolking wil aanspreken of net een zeer specifieke doelgroep: diversiteit is overal aanwezig. Breng die daarom ook op een positieve manier in beeld.

Denk ook aan diversiteit binnen diversiteit, ook wel intersectionaliteit genoemd. Beeld bijvoorbeeld mensen van kleur af die een handicap hebben, of oudere mannen met een mannelijke of non-binaire partner, enzovoort.

Hou niet alleen rekening met diversiteit en inclusie bij communicatie over deze onderwerpen. Het is belangrijk om diversiteit ook positief te representeren in alle communicatie en verschillende situaties.

Toolkit Genderbewuste communicatie

Taal & beeld

Genderbewuste taal gebruiken en erop letten dat de beelden die je gebruikt de brede bevolking representeren, zijn al goede eerste stappen. Toch kan het soms verkeerd lopen wanneer de twee niet op elkaar zijn afgestemd. Welke beelden gebruikt worden bij welke onderwerpen kan een grote impact hebben op hoe inclusief je communicatie overkomt.

Denk bijvoorbeeld aan een nieuwsartikel over de dienstensector met een vrouw van kleur die aan het stofzuigen is. Hoewel iemand wordt afgebeeld die deel uitmaakt van een ondergerepresenteerde groep, kan de afbeelding rolbevestigend zijn in combinatie met het onderwerp van het artikel.

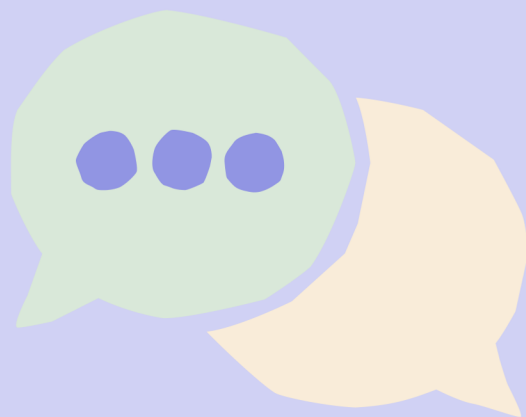
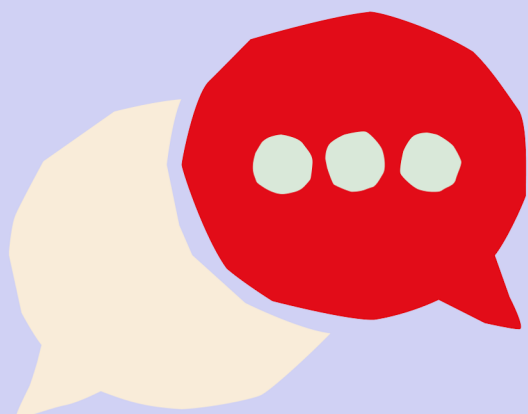
Inclusieve communicatie houdt dus rekening met taal- en beeldgebruik, en zorgt er ook voor dat die op elkaar zijn afgestemd.

Authenticiteit

Communicatie mag in veel gevallen de laatste stap zijn, toch is het belangrijk om ook daarvoor na te denken over inclusie en diversiteit. Komt het verhaal dat je toont overeen met het interne verhaal van je bedrijf of organisatie?

Zoals eerder al werd vermeld, reflecteert communicatie de waarden van een organisatie of bedrijf. Inzetten op inclusieve communicatie zonder een intern beleid of actieplan rond (gender)inclusie, is weinig authentiek. Inclusieve communicatie kan een averechts effect hebben als een publiek vaststelt dat een boodschap niet oprecht is en niet overeenstemt met de werking van een bedrijf of organisatie.

Inzetten op inclusieve communicatie is slechts één aspect van een bredere visie om inclusie structureel te bevorderen.

www.rosavzw.be

